HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 4 — 15 Ağustos 1934 — Sayı : 39

S U L H Î

Sulhî Lüleburgaz'lıdır. Misinli çifliğinin sahipleri merhum Süleyman ve Ali beylerin yeğenidir. Asıl ismi Salihtir. Bey sülalesinden olduğundan kendisine Salih Bey derlerdi. Fakat onun beylikle, ağalıkla alâkası yoktu. Rint ve kalender bir bektaşi şairi idi. Gençliğinde dayısı Ali Beyin delâletile ...tan...ulda Karaağaç bektaşi tek...inde Hüseyin Zeki babaya inti...tmişti. Bektaşi olduktan son...re olan kabiliyetinin inkişaf ...ini kendisi söylerdi. Tasavvu...ir şiir yazmakta Edip Harabi... ziyade yaklaşmıştı. Bazı ...melerinde onu geçmişti bile. ... diyebiliriz ki Sulhinin tar... yalnız Edip Harabî yazabil...hut Edip Harabî tarzında Sulhî muvaffak olabilmiştir. ...içindir ki bazı manzumeleri ...ye isnat edilmektedir. Sulhî ... sevmez, pek mütevazı bir ... Eski arayıcılar esere değil, ...e itibar ederlerdi. Sulhinin ...n tesadüf edilen canlı şiirle...ayret ediyorlar ve o kuvvet...alnız Harabî yazabileceğini ...nin ederek bazı perakende eserlerini Harabî namınanin kaydediyorlardı.

Şu çok güzel manzume katiyen Sulhinin olduğunu bilirim. Fakat Harabiye maledilmiş ve öyle neşrolunmuştur:

Ey sofi Cenabı halikı mutlak
Bu şarabı bize in'am eylemiş
Çok medhetmiş kuranında açta bak,
Mümin olanlara ikram eylemiş.

Vaktı saadette rezalet eden
Muhammet Aliye adavet eden
Evladı resule hiyanet eden
Münkir, münafıka haram eylemiş.

Biz içeriz lâkin etmeyiz isyan
Helâl etti bize anınçün süpban
Namaz kıldırmağa bize her zaman
Bir piri muganı imam eylemiş.

Zemzemi terkedüp geçelim deyu
Haramı helâlden seçelim deyu
Mukaddes şerabı içelim deyu
Allah bize mahsus selam eylemiş.

Ey hoca bu sırra değilsin agâh
Anınçün şaraptan edersin ikrah
Şu kalbi Sulhiye hazreti Allah
Bu doğru sözleri ilham eylemiş.

Sulhiyi otuz senedenberi tanırım. Eserleri bende bir divan teşkil edecek kadar vardır. Çok sevişirdik. Benim de üzenip yazdıklarım onda saklı idi. Biz Yunus Emrelerle, Kaygusuzlarla, Hatailerle uğraşırken beraber yaşadığımız kudretli şairlerimizi ve eserlerini kaybediyoruz. Sulhiyi işiten çok azdır. Bir dairede beraber çalışan memur

arkadaşları bile onun şair olduğunu bilmezlerdi. Sulhinin her manzumesinde yüksek bir vicdan benliği vardır. İtikat ve imanını ince bir sanatkâr kudretile anlatır, vurucu bir kalemi vardır. Pek coşkun ve zengin mevzulara bir hamlede vasıl olabilen bir şairdi. Bir zamanlar şuuruna halel gelmiş ve iyi olduktan sonra da evhama kapılmış idi. Bu evham ile bir vakitler bektaşi olduğunu gizler ve halkın tanından çekinirdi. Onun en coşkun zamanı Balkan muharebesi esnasında idi. Unkapanı ve Balat meyhanelerinde içer ve içer, yazar ve yazardı. Her gün hepsi de güzel olmak şartile yeni eserler çıkarırdı.

Edip Harabî Sulhiyi pek severdi. Hatta ona « Benim nushai saniyem » demişti. Harabî nevi şahsına mahsus iyi bir şair olmakla beraber onda intihal illeti de vardı. Meselâ:

Kâfünun hitabı ızhar olmadan

matlaila başlıyan meşhur baktaşi nefsini kendisine maletmişti. Halbuki Anadoluda yapılan tetkiklerde iki üç asır evvel yazılmış olan eski mecmualarda bu nefes mebzulen vardı. O Harabî çoktan harap ve turap olmuş, başka Harabidir.

Sulhinin iki nefsini daha kaydedelim:

Zahit riya ile olan ibadet
Hatadır Hazreti Settara karşı
Böyle namaz ile olamaz ümmet
Hiç kimse Hazreti Muhtara karşı.

Tarikatsiz mümin olamaz kimse
Nuru nübüvvetle dolamaz kimse
Hakkı peygamberi bulamaz kimse
Yatıp kalkmak ile divara karşı.

Allah gözlerine çekmiş bir perde
Yok dersin Allahı gökte ve yerde
Göstereyim gel de hakkı gör nerde
Secde eyleyesin didara karşı.

Epsem ol ey Sulhî nasıl ersin sen
Halli müşkil ağır söz söylersin sen
Hazeret belki hata edersin sen
Haydarı kerarer hünkâra karşı.

*
* *

Ey zahit sen bizi sanma günahkâr
Günahımız yoktur sevabımız var,
Gördüğümüz demi hoş görür Settar
Bu sırra kuranla cevabımız var.

Faslımız baisi azaptır sanma
İçtiğimiz haram bir abdır sanma
Bize haram olan şaraptır sanma
Cennet ırmağından şarabımız var.

Elset bezmindeki ahtü ikrardan
Ayrılmayız asla biz o imandan
İsmaile nazil olan kurbandan
Soframızda meze kebabımız var.

Haktan bize herdem hidayet olur
Muhammet Aliden inayet olur
Saz çalmak Allaha ibadet olur
Davud peygamberden rübabımız var.

Şu aneye değin kalubeladan
Haberimiz var her bir maceradan
Bu Sulhiye ihsan olmuş Hüdadan
Okuyoruz işte kitabımız var.

Sulhî tahsilini Edirne ve İstanbulda yapmıştır. Üç sene evvel Edirne tütün inhisarı ziraat şubesi müdür muavini iken Edirnede ölmüştür. Sulhî ile kimse meşgul olmamıştır. Dün deneck kadar yakın bir zamanda elimizi sıkarak, yüzümüze gülerek, ince şiirlerini okuyarak aramızdan ayrılıp giden böyle kudretli bir şairi her zaman anmak bizim için bir borçtur.

Vâhit Lûtfî

SAFRANBOLUDA VE KÖYLERİNDE AİLE

V

Köylerde mutatabbipler :

« Hani Denize düşen yılana sarılır» diye bir söz vardır. Tıpkı bunun gibi, hastalanan köylü de hastalığının çaresini arar ve bunu bulmak ümidile öz canını mutatabbiplerin eline istemiye istemiye tesim eder.

Köylerde bir takım ocaklar vardır. Bu ocakları sonraya bırakarak önce abdallardan bahsedelim. Abdallar diyar diyar gezen, büyük bir mübalatsızlıkla köylere girip çıkan göçebe yürüklerden bir koldur ki, bunların başlıca geçim vasıtası hekimliktir. Abdallar kırlardan topladıkları nebatlarla ilaçlar tertip edip satarlar ve köylüler bu ilaçları baş ağrısı, mide bulantısı, gûnagûn cilt hastalıklarında kullanırlar. Abdallar, bunlardan başka kulunç çıkarırlar, kan alırlar ve daha sair bir çok hastalıkların tedavisi ile de meşgul olurlar. Bunların tedavisile müzmin ağrılardan kurtulduğunu söyliyen bir çok köylülere tesadüf ettim. Kısmen de tecrübe edilmiş bir usul ile tedavi yapan abdallar pek yabana atılacak kadar kıymetsiz değildir. Istitraden şunu işaret etmek isterim ki, eski Türk aşiretleri içinde Kaydo namı verilen bir kabile vardı. Bu aşiret iptidaî olmakla beraber daha o zaman, yani bundan yedi sekiz asır önceleri nebatları toplayıp ilaçlar tertip ederlerdi. İyi tetkik edilecek olursa bu günkü abdalların o günkü Kaydoların sair âdetlerile de bir çok münasebetleri görülecektir. Binaenaleyh bu tarihî münasebetleri göz önüne alırsak abdalların bugün tatbik etmekte bulundukları tedavi usulünün asırlardanberi sürüklenip gelen ve cetten cette intikal eden Kaydoların tedavi usullerinden hiç farksız olduğu anlaşılır. Bu makale bu mevzuu daha ziyade kurcalamağa müsait bulunmadığından abdalları burada bırakarak köylerde ocakların yaptığı garip tedavilere geçiyoruz.

Ocaklar burada her türlü hastalığa şifa olarak telakki edilebilirse de başlıca tedavi ettikleri kuduz, bezelme ve köpürülme illetleridir. Kuduz hastalığı malumdur. Bezelme, vücudun muhtelif yerlerinde kırmızı leke halinde çıkan bir nevi kabarcıktır. Köpürülme de bu kabarcıkların daha küçük mıkyasta olanıdır.

Ocaklarda kuduz tedavisi şöyle yapılır :

Hastalığa tutulan ve yahut tutulma ihtimali bulunan kimse [1]

[1] Köylüler bir kuduz köpek gördüler mi, veya köyde, yahut civar bir köyde kuduz vukuatı oldu mu, kuduzun bütün her tarafa semavî bir afet gibi yayılacağına itikat ederler ve kafile kafile palazlanmağa giderler. Bu tedavi kuduza tutulanlara tatbik edilmekten ziyade sirayetin önüne geçmek için yapılır.

kuduz tedavisi ile meşgul olan eve gider. Bu evde hastayı tedavi etmek için sureti mahsusada hazırlanmış bir yer vardır. Parpacı [1] hastayı oraya getirir. Kendisi iki ayağını açarak yüksek bir yerde durur ve eline bir kara çalı alır. Hasta da önce parpacının önünde yer alır. Parpacı ilk önce bir şeyler okur. Parpacı okuyup hastanın üzerine üfledikten sonra açık olan iki bacağının arasından geçmesini hastaya elile işaret eder. Hasta üç defa parpacının paç arasından [2] geçer. Her geçişte parpacı :

— Emin kefaretin bu imiş.

Der ve elindeki kara çalıyı hastanın kıçına vurur.

Bezelme ve köpürülme tedavileri de bu işlerle uğraşan ocaklarda yapılır. Köpürülme hastalığına tutulan ocağa gider. Ocakta hastayı tedavi için sureti hususiyede yapılmış karanlık bir yer vardır. Burası evin zemin katındadır. Hasta baştan aşağı bir donu kalıncaya kadar soyunur. Tedaviyi yapacak olan erkek olsun, kadın olsun onun için namahrem yoktur.

Hasta tamamen soyunduktan sonra ocakcının önüne oturur. Ocakçı eline bir kalbur alır. Kalburun içine kuru davar gübresi doldurur ve hastanın başının üzerinde kalburu eler. Gübrenin kalburdan geçen kısmı hastanın muhtelif yerlerinde kalır. Bu üzerindeki pislikleri temizlemeden hasta bu pis vücuda çamaşırını giyer ve mutlaka iyi olacağına inanarak ocaktan ayrılır.

[1] Tedavi yapan kimse
[2] Bacak arası

Bezelme tedavisi de her ne kadar boşsa da kuduz ve köpürülme tedavilerinde olduğu gibi serapa mantıksızlık içinde cereyan etmez. Bu tedavinin hiç bir faydası mevcut olmamakla beraber zavallı hasta hiç olmazsa köpürülmede olduğu gibi milyonlarca mikrobu temiz vücuduna alarak ocaktan dönmez. Bu tedavi şöyle yapılır :

Hastayı ocakcı sırt üstü yatırır. Hasta karnını açar. Bezelmeci önceden hazırladığı safranlı suya elini batırır ve iki elini birden bu safranlı su ile hastanın karnı üzerinde dolaştırmağa başlar ve karnının muayyen bazı noktalarını avucunun içine alarak sıkar ve aynı zamanda hastanın üzerine okuyup üfler.

Çocuk büyütmek :

Köylerde çocuk büyütmenin kendine has olan bazı dikkate değer tarafları vardır. Bu hususî bakım usulleri köy köy ve mahal mahal değişir. Meselâ Safranbolunun merkeze uzak köyleri merkez köylerine nazaran daha bakımsızdır. Merkez köylüler ve kasabalılar bu uzak köylere yukarı yer derler. Bu köyler arasında içtimaî bir çok farklar olduğu gibi çocuk bakımında da ehemmiyetli farklar vardır. Yukarı yerliler çocuk doğar doğmaz beşiğine

yatırırlar ve çocuğun altına sübek koymazlar, ince elenmiş toprak sererler. Çocuk bu toprağın üzerine aptest eder. Çocuğun toprağı günde ancak yukarı yerde bir defa değiştirilir. Ne kadar şayanı hayrettir ki körpe yavrucuğun sırtı katı toprağın üzerinde uzun müddet kaldığı halde hiç müteessir olmaz. Yukarı yerlerde çocuğu almak için ebe filan yoktur. Çocuk hemen kendi kendine doğar, çok defa kadın tarlada, bağda ve bağçede iş görürken doğum hadiselerinin vuku bulduğu vardır.

Merkeze yakın köylerde çocuk bakımı değişir ve çocuğa ihtimam yukarı yerlere nazaran kısmen artar. Burada da çocuk doğar doğmaz sübeksiz olarak on beş gün beşikte yatırılır. Beşiğin altına toprak, toprağın üzerine kalınca pamuklu bir bez serilir. Çocuk on beş gün toprağın üzerine pisler, çocuğun altına serilen bez günde dört beş kere değiştirilir, toprak temizlenir. On beş gün bu eziyetli bez değiştirmek, toprak temizlemek devam eder, on beş gün sonra beşiğe sübek ve hevrı konur.

Köylerde ana memesi kâfi gelirse çocuğa üç ay müddetle hiç bir şey verilmez. Çocuk bu üç ay içinde munhasıran anasını vakıt vakıt emmekle iktifa eder. Üç ay geçtikten sonra gıdası her gün birer parça artırılmak üzere mahallebi, sütlaç gibi az tatlı yiyecekler verilir. Bu üç ay hulul etmeden şayet ananın sütü az gelirse, yağ, şeker ve nişasta ile yapılan bir yiyecek temiz bir tülbende konarak çocuğun ağzına verilir. İstanbulda mama denilen bu yiyeceğe köylerde sorak derler.

Köylerde, beşikte yatırılmayacak çağa gelinceye kadar kum ısıtılarak bir torbaya konur ve çocuğun beline sarılır. Önlük denilen bu sıcak kumun köylülerin kanaat ve tecrübelerine göre çocuğun sıhhati üzerinde çok mühim tesiri vardır. Bu sayede yavru karın ağrısından ve daha bunun gibi bir çok rahatsızlıklardan kurtulmuş olur.

Mehmet Enver

BOLUDA ÇOCUK OYUNLARI

III

Boluda Namaz[1] (Berat kandili) bir çok eğlenceler tertibine vesile olur. Bunlar da:

1 — Taş muharebeleri
2 — Mum toplama
3 — Lokum «lokma» toplamadır.

Taş Muharebeleri

Taş muharebeleri berat kandilinden on beş, yirmi gün evvel başlayarak kandilden bir kaç gün sonraya kadar devam eden ve ancak senede bir defa görülen korkunç bir eğlencedir ki bir kaç ma-

[1 Bolulular berat kandiline namaz derler. Aynı zamanda namaz bir ayın ismi olarak kullanılır, «bizim oğlan nam az ayında doğdu» gibi.

hallenin çocukları arasında cereyan eder.

Ötedenberi birbirine düşman olan mahalle çocuklarının muayyen bir yerde toplanarak birbirlerine taş atmalarile başlayan bu oyun oldukça fena neticeler verir.

Eskiden İhsaniye ve Gülyüzü mahallesinde birleşen çocuklar ile Akpınar, Eslahuddin,Semerkant,bazan da Karaçayır mahallesi çocukları Kargatepesi ve Hisar mevkiinde, Karaçayır mahallesi ile Karamanlı mahallesi çocukları Hızırlık tepesinde karşılaşırlar ve muharebelere başlarlardı.

Taşlar, Sapankaya denilen bir aletle atılırdı ki bunu ya çocuklar kendileri yaparlar, yahut meşinden saraçlar yaparlardı. Bu suretle bir kaç türlü (Sapankaya) meydana gelirdi. Bunlar da :

Meşin sapankaya
Örme sapankaya
Bez sapankaya
Lastik sapakaya.

Taş muharebeleri mutlaka bir taraf mahalle çocuklarının diğer taraf mahallesine taarruzıla başlar ve esas muharebe meydanı olan yerde iki taraf karşılaşır.

Taş muharebesi sabahtan akşama kadar devam eder. Müteaddit taarruz ve hücumlar yapılır. Mağlup olan tarafın evlerine kaçmasına kadar devam eder. Bozulan tarafın arkasından gelen takip edici partinin ellerinde mahallelerine ait bayraklar bulunur ki, bunlar çok muntazam yapılmış ve üstlerine mahallenin ismi yazılmış olan bu günkü bayrağımızdır. Taş muharebelerine başlangıçta 15 - 18 yaşında çocuklar iştirak ettiği halde iş kızıştıkça 25 yaşında gençler bile buna katılırlar. O zaman taş muharebesi yerine sopa muharebesi başlar. Artık bundan sonra vaziyet zabıtanın müdahalesini mucip bir şekil alır ve bu hal berat kandili gününe kadar devam ederdi. Namaz yani, berat kandili gününde ise mütaaddit baskınlar yapılarak aşağıda yazacağım mum toplama merasiminde toplanan mumları galip gelen taraf zorla mağlup tarafın elinden alır, - bu meyanda o mahallenin bayraklarını, davullarını almak diğer tarafın en büyük iftihar edeceği hadisedir - ve bu suretle mahalle mahalle dolaşırlar. Berat kandili bittiği gün taş muharedeleri de biter.

Mum toplama

Bir tarafta taş muharebeleri devam ederken diğer tarafta mahallenin buna iştırak edemiyen küçükleri yine aynı günlerde kendi mahalle camilerinin bir senelik tenvirat masrafına mukabil mumunu ve mum paralarını toplarlar ki bu da başlı başına bir eğlence ve oyundur.

Küçük çocuklar namazdan (berat kandilinden) on beş yirmi gün evvel kendi yaptıkları davullarla ve muhtelif cins maskelerle yüzlerini örtmüş olarak camilerinin önünde toplanırlar. Camiin kapısının dış tarafına asılmış mum tak-

mağa mahsus (Nakil) denilen tahta parçalarından yapılmış bir çerçeve vardır. Bu çerçeveye mum toplamak vazifesini alan küçükler davullarını çalarak camiin önünden geçen yolcu, köylü, şehirli, kadın, erkek her şahıstan mum veya mum parası isterler.

Davullar çalınırken oradan geçen kimsenin önüne dikilen çocuklar hep beraber şu güfteyi okurlar :

Yağ parası
Mum parası
Akşam oldu
Kandil parası
Mum parası
Kandil parası
Namaz geldi
Mum parası

Yolcu kim olursa olsun bu çocukların ellerinden kurtulamaz, ya elinde bulunan mumdan bir tanesini veya bir kaç kuruş mum parası vermek mecburiyetinde kalır.

Çocuk eğer mumu aldı ise koşarak (Nakıla) takar, yenisini almak üzere tekrar yola dikilir. Eğer para almış ise bunu muhafaza edecek birisine verir, bilahare bu para ile de mum alınır. Bu suretle ta namaz gününe kadar toplanan mumlar bir sene ve hatta daha fazla camii idare eder.

Mum toplamanın en hararetli ve en eğlenceli demleri namaz günüdür. Sabahlayın erkenden şehirliler tarafından alınmış mumlar muhtelif camilere asılmak üzere şehrin bütün camileri gezilir. Bunları taksim etmek şerefi de ekseriya çocuklara düşer.

Lokum taplama

Artık namaz günü gelmiştir ve öğle saatları yaklaşmıştır. Şimdi her mahallenin camii önünde bir veya iki çocuk kalmış, diğer çocuklar lokum (lokma) toplamak üzere hazırlığa koyulmuştur.

Davullar, maskeler artık bu guruba ayrılmıştır. Ellerinde davul olmıyan çocuklar birer tane sepet veya bir büyük kap yakalamışlardır.

Gurup o gün fakirlere dağılmak üzere aileler tarafından pişirilmiş lokmalardan kısmetlerini almak üzere mahallenin evleri önüne gelmiş ve ayrı ayrı her kapıyı çalarak şu güfte ile lokma istemektedir:

Ana lok lok
Baba lok lok

Evlerden verilen lokmalar - ki her ev bir parça da bu çocuklara ayırır - sepetlere, eğer pekmez gibi tatlılar davirilmişse kaba konur. Bu suretle de bu gün akşama kadar vakıt geçer. Akşam yaklaşınca toplanan lokmalar camiye getirilir. Bütün çocuklar etrafına toplanır ve güzel bir ziyafet çekilir.

Gerek mum toplarken ve gerek lokma toplarken çocuklar mümkün olduğu kadar kendi mahalleleri hududtu haricine çıkmamağa gayret ederler, yoksa zaten gergin olan iki mahallenin sulh vaziyeti

derhal tehlikeye düşer ve taş muharebeleri bu sefer sokak ve sopa muharebeleri şeklini alır. Mamafih taş muharebelerinde kazanmış olan mahallenin çocukları ekseriya namaz gününde mağlup mahalleye baskın yaparak mumlarını zorla alır, davullarını taşla, pıçakla paralar ve bayraklarını alır ve çekilirler.

Paskalye

Bolu çocukları kendileri için paskalyede de eğlence aramışlar ve bulmuşlardır.

Çocuklar arasında betlem ismini alan paskalye gününden bir iki gün evvel yine çocuklar mahalle mahalle toplanarak meydanda buldukları sepet, sandık, fıçı, hasır ve saire gibi yanıcı şeyleri aşırmak üzere guruplara ayrılırlar ve her gurup bir parçayı alarak dağılır. Evlerin, bağçelerin girilip alınması mümkün yerlerinde, yukarda saydığım şeylerle çarşıda peşgir denilen ve üzerine satılık eşya konulan masa şeklinde sabit işportaları ekseriya akşamdan sonra aşırarak kendilerince münasip bulacakları bir yere yığarlar. [1] Bu, paskalye günü akşamına kadar böyle devam eder. Paskalye akşamı bu malezme mahallenin en yüksek ve tenha bir yerine yığılır ve akşam namazından sonra ateşlenerek yakılır.

[1] Paskalyenin geldiğini haber alan aileler bu nevi eşyayı saklarlarsa da çocuklar evlerin en gizli yerlerine girerek bunları aşırırlar.

 KURTŞEYH

Devrekâninin şimdi Kurtşeyh namile anılmakta olan mahallesine bir gün Horasandan üç er gelmiş. Erler burada otururlarken, akıllarına bir tekke, misafirhane inşası gelmiş ve akıllarına gelen bu işi erler hemen icraya kalkmışlar. Ne keselerinde paraları ve ne de meydanda taş, toprak, kereste taşıyacak hayvanları olmadığı halde işe başladıklarını ve binanın kuraula rak üst katlara doğru inşanın ilerlemekte olduğunu gören civardaki

Bır çok eşyanın yanmasından hasıl olan ateş bazan bir ev yanıyormuş kadar büyük ve dehşetli olur ve etrafına toplanan çocuklar ateşin etrafında dönerek bağırıp çağrışırlar.

Ateş azalıp alevler küçüldükçe çocuklar ateşin üstünden şu sözleri söyliyerek birer birer atlarlar.

« Koca papasın kellesinden »

Betlem (Paskalye) aynı zamanda bir yumurta dövüştürme (tokuşturma) günüdür. Bu gün muhtelif boyalarla boyanmış yumurtalar satıcılardan alınarak tokuşturulur ve kimin yumurtası diğerini kırarsa o yumurtanın sahibi kazanır ki bunlar ekseryia haşlanmış yumurtalardır.

Haşlanmamış yumurta ile tokuşturma yapılmaz.

Muailim : **Vâhit**

Siyahlar, yahut Karalar köyü halkı, erlerin bu haraketlerine fena halde kızmışlar, « geceleri ahırlarımızda bağlı duran öküzlerimizi çalıyorlar ve taşları bizim öküzlerimizle taşıyarak hayvanlarımızı yorgun bırakıyorlar» diye sızlanmağa başlamışlar ve hatta Devrekâni kadısına kadar giderek üç erden davaya kalkışmışlar.

Devrekâni kadısı, Horasandan gelen bu erleri yanına davet etmiş ve Karalar köyü halkının kendilerinden dava ettiklerini bildirmiş ve demiş ki:

— Siz, geceleri bu köy halkının öküzlerini ahırlarından çekip alıyor ve sabahlara kadar onlara taş çektiriyormuşsunuz. Horasanlı erlerden biri, kadıya cevap vermiş:

— Ne münasebet efendim, bizim gerçi öküzlerimiz, mandalarımız yok. Fakat biz, binanın taşlarını geceleri dostlarımız, sevdiklerimiz olan kurtlara çektiriyoruz, başkalarının mallarına el sürdüğümüz yok.

Devrekâni kadısı, erlere:

— Kurtlarla çektirdiğinize dair şahit gösterebilir misiniz; diye sorduğu zaman, erin birisi hemen elini Devrekâninin karşı tarafında ve Karalar köyü ile Kurtşeyh mahallesi arasındaki yüksek kayalıklı tepeye uzatarak:

— Gel, diye bir emir vermiş.

Bu emir üzerine sivri kayalıklı tepede ne kadar taş varsa birer birer harekete gelerek aşağı doğru inmeğe başlamış. Vaziyeti gören kadı ile davacılar bundan dehşetli surette korkmuşlar ve ere yalvarmağa başlamışlar :

— Aman inandık, durdur onları, diye. Beri taraftan da erlerden bu kerameti gören Karalar köyü halkı da yaptıklarına pişman olup «davamızdan feragat ettik » diye kadıya müracatta bulunmuşlar ama, iş isten geçmiş ve erlerin beddualarını almış bulunmuşlar.

— Allah yüzlerinizi her zaman kara etsin.

Hakikaten, üzerinden asırlar geçen bu vakadan sonra, bu köy halkının yüzü her zaman kara vaziyette kalmıştır ve Kurtşeyh ismi verilen yenî köyle, eski karalar köyü halkının şimdiye Kadar yekdiğerlerile sıhrı münasebetlerde bulundukları işitilmemiş ve görülmemiştir.

Talat Mümtaz

* MEMLEKET TÜRKÜLERİ *

III

MARAŞ TÜRKÜLERİNDEN

1 — Ofo isminde bir şakıye ölümünden sonra düzülen millî bir sago yani mersiyeden anlaşıldığına göre bu türkü yakın devirlere aittir ve işin içinde bir aşk meselesi vardır. Çünkü Ofonun İraz isminde sevdiği bir kız vardır. Bu türkü çok

orijinal ve samimî bir halk türküsüdür:

Ofo dedikleri bir ince uşak
Elinde martini belinde fişek
Gelin Nurhaklılar dönek, döğüşek
Nen eyle nen eyle İraz nen eyle
Çık yüce dağlara bize el eyle.

*

Sofranın başında vuruldu hay oldu
Malı talan oldu canı zay oldu
Silahları hükûmete maloldu
Nen eyle nen eyle İraz nen eyle
Çık yüce dağlara bize el eyle.

*

Şahan kalesinde Ofonun yurdu
Üstüne varamaz bir bölük ordu
Kimseye gamzetmen Nurhaklı ordu
Nen eyle nen eyle İraz nen eyle
Çık yüce dağlara bize el eyle.

2 — Maraşın halk şairlerinden birine ait diğer bir orijinal ve lirik koşma:

Yine geldi yaz baharın ayları
Yâre mektup yazmak ister gönlümüz
Karı gitmiş mor sümbüllü bağları
Şikâr için gezmek ister gönlümüz.

Düzgün ahbap tel alışkın saz ile
Nargileler yansın mercan köz ile
Sakî gerek mey doldura naz ile
Badeleri süzmek ister gönlümüz.

Nişan alup boy tüfekler ötünce
Ne hoş olur çakır keyfler yetince
Kamalağın gölgesinde yatınca
Silahları çizmek ister gönrülmüz.

Hazarım derim şu dünyada nolmalı
Gam dağıdup oynamalı gülmeli
Bir de sarılacak yavru bulmalı
Düşman bağrın ezmek ister gönlümüz(1)

[1] Bu koşmayı söyliyen Âşık Hazarî isminde bir halk şairidir. Bu halk şairi Kozanoğlunu mağlup eden meşhur Süleyman paşanın şairi imiş. Süleyman paşa İkinci Mahmut devri ricalindendir.

Bu koşma Maraş havalisinde oturan Aydın aşiretlerinden ve Bertizli nahiyesinden bir adam tarafından söylenirken zabtedilmiştir.

3 — Maraş havalisinde bundan yüz elli sene kadar evvel yaşamış Gündeşli oğlunun türküsü.

Bu türkü bir aşk hikâyesidir. Gündeşli oğlu çok zengin bir çiftçi imiş. Bir evli iken ikinci bir karı almış. Kadınlar birbirlerile geçinememişler ve ağalarını (o havalide kocaya ağa derler) batırmağa karar vermişler ve hakikaten Gündeşli oğlu çok geçmeden yoksullaşmış. Bu hikâye yazılacak olursa belki yüz sahifa kadar olur. Bu hikâyenin tamamını Maraşın Kerhan köyünde bulunan bir adam biliyormuş. Bu türkü çok hissî, çok samimidir. Sonra Türk aile teşkilâtının halk arasındaki bünyesini ve iki karı almanın fenalığını göstermesi itibarile çok şayanı dikkattir.

Millî bir temaşa hayatının en güzel örneklerinden birisi olabilecek bu türkünün, bu hikâyenin hepsini toplattırıp neşretmek Maraş Halkevine düşen en büyük bir vazifedir.

Maraş havalisinde pek çok pir civanlar vardır. Evliya Çelebi seyahatnamesinin gayrı matbu dokuzuncu cildinde Maraş intibalarını yazarken bu ihtiyar civanların gönül işlerine karşı olan alakaları için bakınız ne diyor:

« Maraşta bazı rical olkader muammer ve müsin olur kim kuvveti gitmiş ve heyeti bitmiş ve

musahabet ve melaipten kalmış olur. Yine böyle iken çarşusu içeri bir dükkânçede oturup gelüp giden dilberana nazar etmek içün burnuna gözlüğün geçirüp şu kuzucak bizim Halim oğlanın oğlu mudur? Allah, ah puh barikâllah deyüp çeşim zekâtı ile geçinen fakiri natüvanlar vardır. Süal etsen behey baba sana bu civandan ne fayda desen bu beyti irat eyler.

Kocaldıkça gönül artar kara gözlülere meyli
Benim pir olası gönlüm kocaldıkça gönül ister.

Bu türkü dil itibarile güzel, orijinaldır.

Nerye gidem gidi yokluk elinden
Dolanup belime kuşak oluktur
Nettim ise ahır ucun bulmadım
Toplanup altıma döşek oluktur. [1]

Oğlum, kızım vardı yoksullu, baylı
Kısraklarım yayılırdı kolonlu, [2] taylı
Kırk çiftim dönerdi ortaktan gayrı
Şimdi baş biderim [3] başak [4] oluktur.

Yaz gelince üveçlerim [5] satardım
Fazlasını sürülere katardım
Kırk altı direkli çadır tutardım
Şimdi gölgeliğim kaşak [6] oluktur.

[1] Oluktur: olmuştur.
[2] Kolon: iki yaşını bitirmiş tay.
[3] Bider: tohum.
[4] Başak: yerden toplanan buğday.
[5] Üveç: bir yaşını bitirmiş erkek keçi.
[6] Kaşak : göçebelerin çadırları etrafını korumak ve gölgelendirmek için kamıştan yaptıkları örmeler.

Getir karı şu yayılan eşeği
Yükletelim deşirdiğim başağı
Beğenmezdim kutnu yüzlü döşeği
Şimdi çelt [1] otları döşek oluktur.

Bir zaman mağazalarda gezerdim
Nice mihmanlara somat [2] düzerdim
Büyük meclislerde sohbet bozardım
Şimdi Gündeşli oğlu uşak oluktur.

Bu parça uzun bir destanın en dokunaklı parçalarındandır.

Gündeşli oğlu başka bir türküsünde köyünün güzel kızlarını ve kendisinin misafirperverliğini şu beyitlerle ifade ediyor:

Gözünü sevdiğim Gündeşli kızı
Gidüp mah cemalin görmeyince olmaz
Kurtulmaz Gündeşlinin elinden
İnüp bir badesini içmeyince olmaz.

Yıkılan bir asalet ve düzenin bu ne güzel bir tablosudur. Türk halkının ruhunu, bünye, anane ve düşünüş tarzlarını bize işte dağlar başında, yayla yamaçlarında yaşıyan temiz, her şeyden ziyade varlığına, gönlüne değer veren halk şairlerinin koşmaları, türküleri öğretecektir. Dilimizin en güzel örneklerini de bu bitmez tükenmez hazinelerde bulabileceğiz.

Dağlıoğlu
Hikmet Turhan

[1] Çelt : tarlada biçilen pirinçsapı
[2] Somat : elbiselik takım.

İSTANBUL MASALLARI

ALTIN DAĞIN PADİŞAHI

Çok eski zamanlarda zengin bir tüccar ve bunun da biri erkek, biri kız iki çocuğu varmış. Tüccarın bütün serveti denizde iki vapurda yüklü imiş. Bu vapurların memlekete gelmesini dört gözle bekliyormuş. Fakat bir gün iki vapurun da denizde kaybolduğunu haber vermişler. Zavallının bütün serveti mahvolmuş, yalnız bir küçük tarlası kalmış. Bir gün tarlasında kederli kederli aşağı yukarı dolaşıyorken birdenbire çirkin bir cüce önüne çıkmış ve tüccara demiş ki:

— Adem oğlu neden bu kadar meyussun?

— Bütün servetim mahvoldu, şimdi bu küçük tarladan başka hiç bir şeyim yok, onu düşünüyor ve kederleniyorum.

— Hiç merak etme, eğer şimdi buradan evime giderken yolda ilk rastgeldiğin şeyi on iki sene sonra bana getirirsen sana istediğin kadar altın veririm. Tüccar eve giderken köpeğine rastgeleceğini zannederek teklifi kabul edip:

— Pek âlâ, demiş, senin istediğini yaparım. Cüce derhal ortadan kaybolmuş. Tüccar yine kederli kederli evine dönerken yolda oğluna rastgelmiş. Bir ay geçmiş, fakat cüceden hiç para gelmemiş. Tüccar kendi kendine düşünüyormuş. Bir gün tüccar parasızlıktan fena halde sıkışmış. Evin damındaki demirleri satıp para almak istemiş, evin damına çıkmış, oradaki demirleri karıştırırken yerde bir torba altın bulmuş. Artık yeniden zengin olmuş, sevincinden yerinde duramıyormuş. Seneler geçmiş, oğlu büyümüş, fakat babası cüceye verdiği vadi hatırlayınca aklı başından gitmiş, büyük bir derde düşmüş ve meseleyi oğluna anlatmış, çocuk bunu işitince:

— Sakın korkma babacığım demiş, ben katiyen cücenin beni almasına müsaade etmem. Böylece vadettiği gün gelmiş, ikisi beraber cüce ile buluşmağı kararlaştırdıkları yere gitmişler. Çocuk yere büyük bir halka çizmiş ve kendisi babasile beraber bu halkanın içine girip durmuş. Bir az sonra cüce çıkıp gelmiş ve tüccara yaklaşınca:

— Haniya, vadini ifa edecek misin? Bana verdiğin sözü inşallah unutmadın, demiş.

Çocuk cevap vermiş:

— Sen burada ne arıyorsun çirkin cüce, diyerek hemen halkadan fırlamış, cücenin üzerine atılmış, boğaz boğaza kavga etmişler, nihayet çocuk mağlup olmuş, cüce çocuğu bir gölün kenarındaki bir gemiye bindirmiş.

İhtiyar tüccar artık çocuğunu ebediyyen kaybettiğinden müteessir, ağlıyarak evine dönmüş.

Gemi gölün üstünde yüriyerek nihayet büyük, altınlarla süslü bir

sarayın önünde durmuş. Saray tamamile boş ve cinler tarafından tutulu imiş. Çocuk gemiden çıkmış, boş sarayın içine girmiş. Bir baştan bir başa bütün odaları gezmiş, en nihayet açtığı bir odada beyaz bir yılanın yattığını görmüş. Bu yılan güzel bir kızmış, fakat cinler onu bağlamış, yılan şekline sokup bu saraya getirmişler. Yılan çocuğu görünce sevinmiş ve:

—Güzel şehzade, sen beni kurtarmağa geldin, ben ne dersem hemen yapmalısın. Bu gece on iki siyah cüce, bellerinden zimirler sarkarak gelecekler. Sakın cevap verme, hatta seni bu zincirlerle dövseler bile, ses çıkarma. Yarın akşam başka on iki cüce gelecek, daha ertesi akşam yirmi dört cüce gelecekler, senin başını kesecekler, yine ses çıkarma. O gecenin saat on ikisinde artık onların kuvveti bitecek, ben de serbest kalacağım, senin yanına geleceğim, seni hayat suyu ile yıkayıp tekrar hayata getireceğim. Yılanın bütün bu söyledikleri, dediği gibi çıkmış. Üçüncü akşam çocuğu kesmişler, yılan dilber bir sultan olmuş ve çocuğu hayat suyu ile yıkayarak tekrar hayata getirmiş ve onunla evlenmiş. Sultan çocuğu kendi dağına götürmüş, bu dağ serapa altındanmış. Çocuk bu dağın padişahı olmuş, üzerindeki sarayda altından inşa edilmiş. Uzun zaman beraber mesut ve bahtiyar yaşamışlar. Sultanın bir küçük erkek çocuğu olmuş. Bir gün padişah ihtiyar babasını hatırlamış ve onu görmek hevesine düşmüş. Fakat sultan gitmesini istememiş ve demş ki:

— Eğer gidersen, biliyorum başına büyük felâketler gelecek. Lakin çocuk, sultanın sözünü dinlememiş. Sultan katiyetle gideceğini anlayınca, parmağından bir yüzük çıkararak, kocasına vermiş.

— Bu yüzüğü parmağına tak, ne zaman bir ihtiyaca gelirsen, parmağından çıkar, istediğini dile. Fakat babanın önünde beni görmek isteme. Padişah yüzüğü parmağına takarken dediklerni tutacağını vadetmiş ve parmağından yüzüğü çıkararak:

— Babamın yanında olmak isterim demiş. Gözünü kapamış, tekrar açtığı zaman kendini babasının yanında bulmuş. İhtiyar tüccar oğlunu tanımamış:

— Sen benim çocuğum değilsin. O çok sene evvel öldü. Bunu işitince altın dağın padişahı dayanamamış göz yaşları içinde:

— Hayır baba, ben senin çocuğunum, sen vücudumda hiç bir nişan hatırlamıyor musun, kendi çocuğuna ait bu kadar da bir nişanın yok mu?

Bu sözlerini işiten annesi cevap vermiş:

— Bizin oğlumuzun sağ kolunun altında bir frenk üzümü vardır, öylece doğmuştur.

Çocuk elbiselerini çıkarmış, kolundaki nişanı göstermiş.

Annesi, babası artık oğnllarını bulmaktan mutevellit sevinçle ağla-

yarak çocuğun boynuna sarılmışlar, sonra, çocuk bütün başından geçenleri, nasıl altın dağın padişahı olduğunu anlatmış ve altın dağdaki güzel karısından ve minimini yavrusundan tatlı tatlı bahsetmiş. Babası bunları işitince :

— Hayır sen yalan söyliyorsun, hiç altın dağın padişahı bu vaziyette seyahat eder mi?

Padişah onlara meseleyi anlatmağa çalışmış, fakat bir türlü inandıramamış. Çocuk hemen padişahlığını ıspat için yüzüğü çıkarmış ve karısının, çocuğunun gelmesini istemiş, her ikisi de derhal gelmişler. Fakat sultan son derece meyus olmuş. Annesile babası hakikaten padişah olduğuna inanmışlar. Beraber yaşamağa karar vermişler. Bir gün padişahla sultan gölün kenarına gezmeğe gitmişler. Padişah kendisinin gemiye bindirildiği yeri göstermiş, bir müddet ayakta durduktan sonra ikisi de yorulmuşlar, gölün kenarına, çimenlere uzanmışlar ve derhal uykuya dalmışlar. Sultan sözünü tutmadığı için kocasından intikam almak istemiş. Padişah uyurken yavaşca parmağından yüzüğü almış ve çocuğu ile kendi sarayında olmağı dilemiş. Padişah uyandığı zaman kendisini gölün kenarında yalnız bulmuş. Yüzük de parmağından gitmiş, bunu görünce :

— Artık babamın evine gidemem, beni yalancı, sihirbazzannederler, her halde karımı bulmalıyım demiş. Altın dağın padişahı başını dikmiş, meyus bir halde altın dağı aramağa çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, en nihayet bir dağa gelmiş. Burda üç dev boğaz boğaza kavga ediyorlarmış, padişahı görünce devler :

— İşte, bu bize hakem olsun, mirası taksim etsin demişler. Bu miras bir kılınç, bir saat, bir çift de çizmeden ibaretmiş.

Kılınca ne zaman «kılıncım kalk» denirse kılınç kalkar ve istenilen adamın başını kesermiş. Saata kim sahipse, ne olmak isterse olurmuş. Çizmeleri giyen, istediği yere ne kadar uzak olursa olsun beş dakikada gidermiş. Padişah bunları işitince :

— Bir defa ben tecrübe edeyim, hanginize icap edeceğini söylerim demiş. Saatı almış, bir sinek olmak istemiş. Derhal bir sineğe inkilâp etmiş. Padişah kılıncı ve çizmeyi alıp altın dağında olmağı istemiş ve gözünü açınca kendini altın dağda bulmuş. Sarayı yoklayınca içerden gelen çalğı seslerini işitmiş, sarayın etrafına toplanan halk sultanın başka bir şehzade ile evlendiğini söylemişler. Padişah elindeki miraslarla içeri girmiş, göze görünmez bir şekilde sultanın yanında durmuş. Sultan sofrada yüzlerce halk içinde yemek yiyormuş. Padişah sultan yemek için eline ne alırsa, içmek için ağzına ne götürürse elinden alıyormuş. Sultan bu

senin gibi önünü ardını bilmezle hiç yola çıkılır mı ; önünü ardını bilmezin biri de odur.

Önünü almak — Mani olmak, bitirmek, halletmek : *İtfaiye çabuk yetişmeseydi yangının önünü almak kolay olmazdı; tecrübesiz çocuğun önünü alsalardı, vaktile bu yola sapmaz, şimdi de böyle sefalete düşmezdi; kavganın önünü almak istedikçe iş büyüdü, nihayet bildiğiniz gibi birbirlerinin gırtlaklarına sarıldılar.*

Öne bakmak — S:kılmak, utanmak, dikkat, ihtimam: *Ne söylersen söyle, yine önüne baktıramazsın; bu kadar lâkırdı işitti, nasihat dinledi, fakat önüne bakmağı hatırına bile getirmedi; çalışacaksan önüne bak, çalışmayacaksan, burada kalabalık yapma.*

Öne düşmek — Delâlet, rehberlik, irşat, ele başılık: *Gazi öne düşmeseydi bu memleket zor kurtulurdu; ev sahibi olduğuna göre öne düşmek sana yakışır; mademki hepimizden yaşça da, akılca da büyük olan sensin, o halde önümüze düşüp bizi bu badireden kurtarmak vazifendir.*

Önüne katmak — Yürütmek, kovalamak: *On yaşında bir çocuk koca sürüyü önüne katmış, dağ başlarında dolaşıyor; hepimizi önüne kattı, o sokak benim bu sokak senin, saatlarce koşturdu, fakat kendi de yorulmadı değil.*

Öpüp başa koymak — Kabul, minnet, ihtiram, memnuniyet: *Ayda yirmi lirayı öpüp başına koyar, bu zamanda az para mı; benim gibi kardeşi bulsun da öpüp başına koysun, nerede şimdi o*

---

hali görünce fena halde korkmuş, derhal sofradan kalkıp odasına çıkmış, padişah da arkası sıra takip etmiş. Sultan odasına girince kendini kanepenin üzerine atmış, ağlıyarak :

— Aman yarabbi, yine beni cinler bağladı. Padişah derhal saati çıkarıp kendi şekline inkilâp etmiş:

Sultanım ben seni cinlerden kurtardım, fekat sen beni aldattın, ben bu fena muameleye lâyık mıidim? Sultan derhal dışarıya çıkmış, bütün ahaliye gitmelerini, düğünü olmıyacağını, altın dağın hakikî padişahının geldiğini söylemiş. Düğüne davetli olan padişahlar, şehzadeler hepsi bu gülünç netice ile alay etmişler. Padişah bunların bu müstehzi gülüşlerine kızmış ve hepsinin başlarını kılıncı ile kesmiş. İkinci defa altın dağın padişahı olmuş ve karısı, çocuğu ile mesut ve bahtiyar yaşamışlar. Onlar ermiş murat larına, biz çıkalım kerevetine.

Aliye Muazzez

eski hısımlık akrabalık, kimse kimseye bir damla su bile vermek istemiyor.

Öp eşiği çık dışarı — Hiç birşey kurtaramamak, eli boş çıkmak, nesi varsa bırakmak: *Günlerce kavgadan gürültüden sonra nihayet öp eşiği çık dışarı dediler, o da buna razı oldu, bu suretle dırdırdan kurtuldu; yangın saçağı sardıktan sonra eşiği öpüp dışarı çıkmaktan başka ne yapılabilir.*

Ördek edalı — Nazlı, paytak, yavaştan alan, sallanıp oyalanan: *Aman ne de ördek edalı şey, insan tiksiniyor; ördek edalı dedikleri kadar varya, haline bir baksan kendin de farkında olursun belki.*

Örtbas etmek — Saklamak, sezdirmemek, kapatmak, halletmek: *Kusurlarının hepsini şimdiye kadar hep örtbas ettim, fakat bundan sonra seni âleme rezil edeceğim; meseleyi örtbas edersen artık arkasını alamazsın, iyisi mi işi cereyanina bırak; her kabahatı örtbas edilirse çocuk şımarır, yapmadığını bırakmaz sonra.*

Ötmek — Serhoşluktan öğürmek, kusmak: *Gece yarısına kadar içtik, söyledik, çaldık, hasılı eğlendik, hafızın ötmesi beş on dakika neşemizi kaçırdisya da sonra yine ağzımızın tadını bulduk.*

Paçaları sıvamak — Hazırlanmak, teşebbüs etmek, girişmek, başlamak: *Evlenmek kolay mı, haydi durmadan paçaları sıva bakalım; dereyi görmeden paçaları sıvamağa kalkma, sabret, beklediğimiz haber gelirse işe kalkarız; ben de paçaları sıvayıp aralarına katılmasaydım, kabil değil akşama kadar işi bitiremezlerdi.*

Paçavra etmek — Terzil ve tahkir, utandırmak, kimsenin yüzüne bakamayacak hale getirmek, ayıbını yüzüne vurmak: *Herkesle uğraşmak iyi değildir, bir gün bir aksisine rastgelirse insanı paçavra ederler.* Bu tâbir «paçavraya çevirmek» suretinde de kullanılır: *Geçen gün çarşının ortasında herifin birini paçavraya çevirdiler.*

Paçoz — Uygunsuz kadın, aşifte: *Dün yine bir paçozla beraber dolaşıp duruyordun, tutuyorsun galiba; o paçoza kulak asma.*

Paklemek — İşini bitirmek, öldürmek, ortadan kaldırmak: *Oğlanı nihayet paklediler desene, yazık oldu delikanlıya; bir fırsatını kollayıp çapkını paklemekten başka çare kalmadı.*

Palas pandıras — Hemen, müstacelen, hazırlıksız, habersiz, birdenbire: *Palas pandıras misafir bastırınca şaşırdım kaldım; ne oluyorsun, böyle palas pandıras gitmekteki maksadın nedir; belki palas pandıras biri gelir mahçup olurum diye korkuyorum.*

Pala çalmak — Çok çalışmak, uğraşıp didişmek, yorulmak, fazla dönüp

dolaşmak: *Bir haftadır pala çaldım, evin içini şöyle derleyip topladım derken birdenbire kayınpeder geldi, yine ortalık alt üst oldu; zavallı kadın bütün ömrünce pala çaldı, evlâdını yetiştirdi, tam rahat edeceği sırada ecel ona da meydan vermedi.*

Palamari koparmak — Ayrılmak, kaçmak, alâkayı kesmek: *Oğlan dur demeğe kalmadı, palamarı koparıp öyle bir kaçtı ki, ömrümde böylesini görmemiştim; öyle ya, o ne yaparsa yapsın, sen bir kere palamarı kopardıktan sonra.*

Pami — Haydi yürü, durma, kaç, kaçalım: *Ne bekleyip duruyorsun be, pami, arkamdan çok bekletme; gözünü bir kere etrafta gezdirince herif vaziyeti anladı, pami diyip herkesin içinden bir sıyrıldı, artık bir daha eline geçirebilirsen geçir.*

Pamik kırmak — Kaçmak, sıvışmak, firar: *Hiç ümit etmediğim halde pamik kırıp bir daha görünmezsin öyle mi, ben de bunun acısını senden çıkarayım da gör; o kadar kalabalığın arasında birdenbire pamik kırmak kolay mı, fakat işte erbabı nerede olsa işini becerir.*

Pamuk ipliğile bağlamak — Esassız iş yapmak, işi sağlam tutmamak, ihmal etmek: *Bu seninki akıl değil, yalnız söz almakla o cingözün geleceğini hiç ummam, ne ise işi pamuk ipliğile bağlayıp bırakmışsın; pamuk ipliğile bağlarsan işte bu suretle zararını çekersin.*

Pandufla — Kalabalıkta ceplerden birşey aşırmak, yankesicilik: *Ne dersin anam, bugün pandufla falan olmadı, ekmeği suya banıp yatalım; pondufla falan derken yakayı ele verip deliğe tıkılacaksın, ondan sonra artık ara çaresini.*

Panduflacı — Kalabalıkta ötekini berikini çarpan, yankesici: *Eminönünde pek dalgın yürümeğe gelmez, insan panduflacıya rastlarsa keyfi derhal tamamlanır; şu adam eskiden panduflacılıkla geçinirdi, şimdi meslekten çekildi, elinin emeğile geçiniyor.*

Papaz uçurmak — Gayrı meşru cinsî münasebette bulunmak, eğlenmek, zevketmek, hovardalık: *Geçen hafta Cemil, ben, Nadir, üçümüz Pangaltıda papas uçurduk, haberin var mı; papas uçurduk diye sık sık öğünüp durursun ama, ben pek inanamıyorum.*

Papuçları çevirmek — Kabul etmemek, kovmak, dehlemek: *Demek senin de nihayet papuçlarını çevirdiler; o halde bekliyelim, bizim de papuçlarımızın çevrilmesi yakındır; papuçlarının çevirilmesini istersen dediklerini tatbik et.*

Papuçları dama atılmak — Gözden düşmek, mevkiini kaybetmek, ihma-

le uğramak: *Eski arkadaşlarım bulunca bizim paçuları dama atmakta tereddüt etmedi, işte zaman adamı böyle olur; tam istifade edeceği sırada onun papuçlarını dama atmak çaresini bulmaktan kolay ne var?*

Papuçsuz kaçırmak — Korkutup kaçırmak, firara mecbur etmek: *Deme öyle, bazan ümit etmediği bir zamanda ümit etmediği yerden adamı papuçsuz kaçırırlar; kabadayılıktan bahsedip durma, ben senin papuçsuz kaçırıldığın demleri de bilirim.*

Pabucu büyüğe okunmak — Kendini şaşırmış olmak, olmıyacak şey yapmak, aklını kaybetmek: *Git kendini pabucu büyüğe okut canım, dediğin hiç olacak şey mi ya; a, üstüme iyilik sağlık, kendini pabucu büyüğe okut, belki aklın başına gelir.*

Pabucu ters giydirmek — Acele ile yola çıkmağa mecbur etmek, korkutmak, kaçırmak, şaşırtmak: *Tecrübe et bir bakalım, adama pabucu ters giydirmezlerse ben bir şey bilmiyorum; artık çok oluyorsun, daha ileri gidersen papuçları ters giydirmekten korkmam hani.*

Papel — Bir liralık Türk varakai nakdiyesi, umumiyetle para: *Papelleri uçlan bakalım moruk; babalık bugünlerde tutuyorsan, bir kaç papel de bize göster, biz de Allahın kuluyuz be yahu.*

Parça — Güzel, zarif kadın: *Seninki yine iyi bir parça yakalamış gidiyordu dün akşam; kaç haftadır gözlüyorum, bir türlü bir parçaya tesadüf edemedim, ne dersin şans.*

Parlamak — Birdenbire hiddetlenmek, şiddet göstermek, titizlik: *Deli midir nedir, sessiz sadasız otururken bir parladı, bir parladı ki, ben de, etrafındakiler de hepimiz korktuk; söylenen her söz seni parlatacaksa işimiz var.*

Para kırmak — Çok kazanmak, ticareti yolunda olmak, zengin olmak, mal edinmek, mevki tutmak: *Tali deyince işte böyle olur, on beş yirmi lira ile işe başladı, tesadüf de yardım etti, üç sene mütemadiyen para kırdı, şimdi de kazandığını rahatça yemekle meşgul.*

Parmak karıştırmak — Müdahale, iştirak: *Eksik olan sensin, gel parmağını karıştır da tamam olsun; acele etme, ona da parmağını karıştırıp meseleyi berbat edersen külahları değiştiririz.*

Parmak ısırmak — Hayret ve takdirle karşılamak, garip görmek, taaccüp etmek: *Yaş yaşamış, gün görmüş koca adamın kalkıp gençlerle oyun oynaması karşısında parmak ısırmamak kabil değil; hiç beklenmiyen bu vaziyet önünde parmağını ısırmayan kalmadı.*

Parmak sokmak — Müdahale, ifsat: *Yok, buna da parmak sokmana müsaade edemem, siz de ısrar etmeyiniz; her işe parmak sokma diye ben sana her fırsatta tenbihte bulunmaz mıydım, beni dinlemedin, bak başına neler geldi, anladınya; hastalık artık, bir işe parmak sokmadan durmak bu adam için değil.*

Parmaklamak — Karıştırmak, kurcalamak, oynamak, araştırmak: *Senden hiç beklemezdim, nihayet ümit etmediğim oldu, sen de bunu parmakladın, şimdi tut kelin perçiminden; niçin parmakladın meseleyi, unutulup gitmişti; sen parmaklamasaydın kimsenin hatırlayaçağı yoktu; haydi parmaklama, geç git canım.*

Parmağı ağzında kalmak — Hayret ve taaccüp etmek, şaşkınlık, ümit haricinde: *Dostlar, bunu işitince doğrusu parmağım ağzımda kaldı, aman yarabbi, ne günlerdeyiz; görürsen parmağın ağzında kalır; netekim benim de parmağım ağzımda kaldı.*

Parmağım içinde — Ben de varım, ben de müşterekim, beni de unutmayınız: *Ne yaparsanız parmağım içinde; hiç böylesini görmemiştim her şeyde parmağım içinde diyip ortaya çıkıyor.*

Parmakla gösterilmek — Teferrüt etmek, meşhur olmak, herkes tarafından takdir edilmek: *Çok şükür, evlâdım parmakla gösteriliyor, bu benim için ne büyük bir iftihardır; parmakla gösterilmek istersen, çalış, birgün sen de elbette mesainin mükâfatını görürsün.*

Partal — Eski, yırtık: *Zavallının üstü başı partallaşmış artık, kim bilir ne kadar sıkıntı içinde; bu partalları ne yapacaksın, bir fakire veriver.*

Parti — Kısım, kısmet, iddia, oyunda bir devre: *Gel şurada bir parti altmış altı oynayalım; daha işin başlangıcında partiyi kaybedeceğimizi tahmin etmek pek âlâ mümkündü; sen hangi partiye katıldın, söyle de bilelim.*

Pasa parula — Sözleşerek, anlaşarak: *Bizimki gibi gelişi güzel değil, onlar, pasa parula ile hareket ediyorlardı, tabiî böyle olunca kaybedeceğimiz muhakkaktı.*

Pasaportunu vermek — İstememek, kovmak, işten çıkarmak, yol vermek: *Bu gidişe nazaran senin de pasaportunu vermeleri uzak değildir; bu şart dahilinde çalışırsan çalışırsın, yoksa pasaportunu verir, seni buradan yollarız ; onun pasaportunu eline verdiler demek?*

Pastırmasını çıkarmak — Dövmek, ezmek, hırpalamak, yormak: *Yazık canım, bu kadar ileri gitme, çocuğun pastırmasını çıkaracaksın; ben senin pastırmanı çıkarırdım ama, neyse zamanı de-*

gil; zavallının pastırmasını çıkarıncaya kadar öyle bir dayak atmışlar ki dille tarif edilemez.

Patagos — Beş kuruşluk para: *Cepte bir patagos bile kalmadı, böyle ne yapacağız bilmem.*

Patlamak — Muazzep olmak, sabırsızlanmak, tahammülü tükenmek, duramamak, bekliyememek: *Yahu nerede kaldın, insan bu kadar bekletilir mi, az kaldı patlayacaktım; patlasan da, çatlasan da istediğini yapmıyacağım, inadıma seni akşama kadar burada bırakacağım; yavrucağı patlatacak mısın, ne vereceksen ver, beklemesin.*

Patlak vermek — Görünmek, meydana çıkmak, anlaşılmak: *Mesele patlak verinceye kadar onlar alacaklarını almış, küplerini doldurmuş pek âlâ; biz kapadık, sakladık, fakat nihayet iş patlak verdi, artık örtecek yeri kalmadı.*

Patadak — Birdenbire, vehleten, ansızın, habersiz:*Biz sokağa çıkalım diye hazırlanırken patadak misafir geldi, tabiî akşama kadar onlarla meşgul olduk; herşey patadak olur mu, sabret bakalım, biraz vakit geçsin.*

Patır kütür — Tereddütsüz, hemen, gürültü ve acele ile: *Hey arkadaş, patır kütür ne yapıyorsun, dur bakalım bir görüşelim.*

Pavurya — Çarpık, bir omuzu kalkık olarak yanpürü yürümek: *Ne o pavururya gidiyorsun yine ahbap.*

Pay biçmek — Mukayese, ibret: *Gördün ya işte yaramazlık edenin hali ne oluyor, artık bundan kendine istediğin gibi pay biçersin, anladın ya.*

Payandayı çözmek — Ayrılmak, yürümek, savuşmak, gitmek, uzaklaşmak: *Daha anlaşılmadı mı arkadaş, haydi bekleme, payandayı çöz bakalım; şimdi sen payandayı çöz, bunları sonra konuşuruz; çok lâf lazım değil, sen payandayı çözmeğe bak, sonra pişman olacaksın.*

Pek yürekli — Merhametsiz, insafsız, katı kalpli, duygusuz: *Hayır senin bu kadar pek yürekli olduğunu zannetmiyorum; ortada acıyacak, acınacak ne var, biraz pek yürekli ol; pek yürekliliği bırak, şunun haline bakıp bir parça merhamet et.*

Pek söylemek — Sert, acı söz söylemek: *İnsan kardeşine karşı bu derece pek söz söylemek istemez, fakat görüyorsun ki mecbur oluyorum; her zaman her yerde pek söylemeğe gelmez, her şeyin vaktini ve yerini bulmak gerek.*

Pençe atmak — İlişmek, takip etmek, nişan koymak, musallat olmak: *Ona da pençe attınsa işimiz tamam; nereye pençe attıysa mut-*

laka orada ekmek vardır; sen onun ne açık göz olduğunu bilmezsin, o öyle boş yere pençe atmaz, mutlaka bir koku sezmiştir.

Peniz etmek — Söylemek, fısıldamak, işi anlatmak, sırrı meydana çıkarmak: *Bu işi bir peniz eden var ama kim, onu bir anlasak dünyaya geldiğine nadim ederdik; enayi her şeyi ötekine berikine peniz edersen hapı yutarsın.*

Perdesiz — Hayasız, alın damarı çatlamış, utanmaz: *Geç onu geç, öyle perdesizlerle iş görülmez; hayat bu, insan bakıyor ki bir gün perdesizler arasına karışmış.*

Perdesi sıyrık — Bak: Perdesiz.

Perendeden atlamak — Kurtulmak, tehlikeyi geçirmek, müşkül bir işi başarmak: *İşte adamı böyle perendeden atlatırlar, bu prendeyi de atlarsak ötesinden korkumuz kalmaz; perendeden atlayamazsan, yanıp gidersin.*

Perisi hoşlanmamak — Sevmemek, uyuşamamak, canı çekmemek: *Mademki perisi hoşlanmamış, o halde böyle eza etmekten ne çıkar, ayrılsınlar, kendi de rahat etsin, öteki de.*

Pervası yok — Tereddütsüz, korkusuz, endişesiz, cesur: *Bakıyorum, hemen hiç bir şeyden pervası yok, böyle adam tabiî nereye olsa girip çıkar.*

Pestenkerani — Kıymetsiz, ehemmityesiz, manasız, aşağı, bayağı: *Adam sende bu biçim pestenkereni şeylerle uğraşacağına, evine gidip rahatına bak; aldırma, pestenkerani bir takım sözler söylüyor işte.*

Pestilini çıkarmak — Bak: Pastırmasını çıkarmak.

Peşe düşmek — Israrla takip etmek, mütemadi talep: *Bu kadar peşime düşme, ben verecek olduktan sonra seni arar bulurum.*

Peşinde gezmek — Israr, takip, arzu: *İster verir, isterse vermez, gece gündüz peşinde gezecek değilim ya.*

Peşkeş çekmek — Yapılmıyacak bir iş teklif etmek, asılsız, kıymetsiz mükâfat: *Peşkeş çektiğin şeye bak, aşkolsun, bunu hiç senden ummazdım.*

Pırna — İçki, rakı: *Getir pırnayı, bir kaç kadeh atalım, sonra konuşuruz.*

Pıtır pıtır — yavaş yavaş, sessiz, sadasız, belli etmeksizin, tereddütle: *Yukarı da pıtır pıtır yürüyen kim; pıtır pıtır orada yaptığın nedir?*

Pıcak kemiğe dayanmak — Tahammülü aşmak, sabra meydan bırakmamak, takati kırmak: *Yok, bu kadarı fazla, artık pıçak kemiğe dayandı, bundan sonrasını çekemem doğrusu; pıçak kemiğe*

dayanınca insan babasını bile tanımaz; zavallı kadın pıçak kemiğine dayanıncaya kadar sabretti, fakat nihayet onun da takati tükendi.

Pinpon — Yaşlı, ihtiyar, kudretsiz: *Dün sizin dayı beyi gördüm, artık pinpona dönmüş zavallı; o pinponun böyle işlere karışmasına hayret etmemek elden gelmiyor.*

Pirincin taşını ayıklamak (pirinci taşından ayırmak) — Müşkül iş yapmak, yorucu, ıztırap verici mesai: *Kaç gündür sana söylüyorum ki, git bu işle meşgul ol, bak arkasını bıraktın, mesele ne hale geldi, şimdi ayıkla bakalım pirincin taşını; o çıktı, bu girdi derken ne hesap kaldı, ne kitap, artık pirincin taşını ayıklayabilirsen aşkolsun.*

Pirelenmek — Şüphelenmek, inanmamak, tereddüt etmek, vesveseye düşmek: *Sözlerin beni pirelendiriyor dersem sen de inanmazsın; vaziyete baktım, etrafı kolladım, daha oradan ayrılmadan pirelenmeğe başladım; meğer pirelenmekte pek haklı imişim.*

Pireyi nallamak — Faydasız iş, olmayacak şey, kurnazlık, iğfal, mubalağa: *Sen de kardeş neredeyse pireyi nallayacaksın; karşında kini aptal yerine koyup pireyi nallamak istiyorsan, ben enayi değilim, haydi buradan çek arabanı; herif pireyi nallayıp ester diye satmağa kalksa kimse farkında olmıyacak.*

Pir yoluna gitmek — Manasız, maksatsız ölüm, hedefsiz zarar, heder olup gitmek: *Ne söyledikse dinletemedik, kendi fikrinden bir türlü vazgeçmedi, fakat işte nihayet pir yoluna gitti, inadın sonu budur zaten.*

Pislemek — Fenalaştırmak, bozmak, karıştırmak: *Elini nereye sürersen orasını pislersin, şimdi buraya da geldin, dokunduğun yerde hayır kalırsa ben birşey bilmiyorum.*

Pisboğaz — Boğazına dayanamıyan, çok yiyin, ne bulursa yemek isteyen: *Ne gördünse alıp yemek mi lâzım, pisboğazlığın bu derecesi insanı kızdırıyor; ne çekiyorsa o adam, pisboğazlıktan çekiyor.*

Pişmiş kelle — Daima gülen kimse, sırıtkan: *Demindenberi pişmiş kelle gibi karşıma geçmiş ne gülüyorsun; pişmiş kelle gibi daima güleceğine biraz işine dikkat et.*

Piyaz — İltifat, alkış, koltuk: *Onun kadar piyaza gelen kimseye çok tesadüf olunmaz; piyaz dedin mi herifte gırla; yok vazgeç, ben öyle piyazdan falan anlamam; piyaz istersen onu da yaparım.*

Piyazcı — Mültefit, şaklaban, koltukçu: *Ne istersem piyazcılıkla elde*

ederim diyor ya, hani bu sözü o kadar boş sanma; piyazcı olmayıp ne yapsın, ötekinin berikinin yüzüne gülmeden iş yürütmek kabil mi?

Piyazlamak — Yüze gülmek, gönül yapmak, meramın husulünü temin edecek surette başkasını alkışlamak: *Piyazlamanın yolunu öğrendikten sonra işimizi yürütmek için başka çare aramağa ne hacet; sade piyazlamakla iş bitse diyecek yok, fakat piyazın arkasından kesenin ağzını da açmak lâzım.*

Piyazı vermek — Bak: Piyazlamak.

Piyanço — Bit, kehle: *Vay hergele, eli ensesinden ayrılmıyor be, acaba piyanço mu arıyor.*

Piyastos olmak — Yakalanmak, tutulmak, ele geçmek: *Akşam üstü şeytan gibi kamıma girme ulan, çekil oradan şimdi piyastos olacaksın, benim de başım belâya girecek; dün senin çakır Ahmet piyastos olmuş ağabey haberin var mı?* Bu tâbir «piyastos etmek» şeklinde kullanıldığı vakit, görmek, gözetlemek, yakalamak, tutmak, tevkif etmek manasını alır: *Şimdi atıp tutuyorsun ama piyastos ettikleri zaman hanyayı konyayı anlarsın.*

Piyiz — İçki, rakı: *Ben başka şeyden anlamam, piyizden haber varsa söyle, o zaman istediğin yere giderim; canın piyiz isteyorsa onun da kolayını buluruz.*

Piyizlenmek — Rakı içmek: *Haydi, bu akşam da açık bir yerde piyizlenelim; piyizlenmek için vakit gelmedi; biraz beklersen beraber piyizleniriz.*

Piyiz kaymak — İçki meclisine yanaşmak, girmek: *Maksadın piyiz kaymaksa ona da diyeceğim yok; açık göz, galiba gene piyiz kaymak niyetindesin.*

Pofyos — Kof, boş ehemmiyetsiz, kıymetsiz: *Söylediğin her lakırdının sonu böyle pofyos çıkıyor, bundan sonra artık sana inanmayacağım; uğraş didiş, yorul, neticesi pofyos olduktan sonra bunların hiç birisi beş para etmez.*

Polim — Yalancı, mübalağacı: *Tecrübe edersen sen de benim gibi onun ne polim olduğunu anlarsın; buldun buldun da polimciye mi iş emanet ettin, öyle ise aklına turp sıkayım.*

Pot gelmek — Uymamak, münasebetsiz düşmek, fena netice, muvaffakıyetsizlik: *İşin iyi giderken hiç beni hatırlamazsın, fakat pot gelirse derhal koşup aman dersin.* Bu tâbir «pot yeri gelmek» suretinde de kullanılır: *İşin pot yeri gelince koşup yardım istiyorsun ama, başka zaman adımızı bile anmıyorsun.*

Post kavgası — Rütbe, memuriyet, para, mevki için didişmek: *Dünyaya*

bak, her tarafta gördüğün post kavgasından başka nedir; bırakın şu post kavgasını artık, iki eski arkadaş arasında bu derecesi ayıp oluyor.

Pot kırmak — Teessür uyandıracak, münazaaya sebep olacak söz söylemek, münasebetsizlik, kabalık: *Bu potu kıracağını evvelden tahmin etmemiş değildim; gene mi pot kırdın cânım bu kaçıncı oluyor; mübarek sânki pot kırmanın ustası olmuş.*

Pusulayı şaşırmak — Yapılacak iş bilmemek, şaşkınlık, ziyan: *Ne yapıyorsun yahu, sen bugün pusulayı şaşırdın galiba; gidişimiz hiç iyi değil, nihayet birgün pusulayı büsbütün şaşırıp bir çıkmaza gireceğiz ama, bakalım ne vakit?*

Pösteki atmak — Terzil ve takbih, düşürmek, itibarını kırmak: *Pösteki atarlarsa o zaman ne olduğunu pek iyi anlarsın.*

Pösteki saydırmak — Fazla uğraştırmak, yormak, ezmek, abesle iştigal: *Ne diyorsun azizim, meramın bana pösteki saydırmak mı; pösteki sayar gibi akşama kadar bunun başında uğraşamam.*

Pöstekiyi sermek — Oturmak, yerleşmek, daimileşmek: *Anlaşılan bu güzel yere pöstekiyi sermek istiyorsun; o da oraya pöstekiyi serdi, bize birşey kalmadı.*

Pöstekiyi sudan çıkarmak — Kurtulmak, hayatını düzmek, işini yoluna koymak, yetişmek, meydana çıkmak: *Aferin oğlana, sağa gitti, sola koştu, nihayet pöstekisini sudan çıkardı; pöstekiyi sudan çıkarmak istersen dediğim gibi yap, aldanmazsın; pöstekisini sudan çıkaran sade o mu sanıyorsun.*

Püskellendirmek — Dağıtmak, mübalağa etmek, yayıp uzatmak, güçleştirmek: *Gürültü, patırdı ile meseleyi püskellendirme, bırak ben çarasini bulurum; yazık, sen bunu da püsküllendiriyorsun, bilmem ki niçin sabırsızlık edersin.*

Püsküllü belâ — Baş derdi, uğraştırı, yorucu, karışık iş: *Herif söz söylemeğe başlar başlamaz ne püsküllü belâya çattığımızı anladım; o da püsküllü belâ oldu başımıza.*

Racon — Kaide, nizam, âdet, usul: *Bu işte racon filan tanımam dersen külahları değiştiririz; mademki racondan dışarı çıkıyorsun, o halde aramızda işin kalmadı demektir; aklını başına al, eğer racona uymazsan burada dikiş tutturamazsın arkadaş.*

Rafadan — Çiğ, toy, genç, körpe, tecrübesiz, beceriksiz: *O rafadanın biridir be, gidip ona böyle şeyler anlatmak olur mu hiç; ne diyorsun hemşeri o rafadanla benim uğraşacak vaktim yok, haydi başımı cezaya sokma; etrafımızda bak, ne kadar kadın varsa hepsi rafadan, bunların hangisile başa çıkarız.*